

En svetel spomin.

Spisala Zofka Kveder - Jelovškova.

akrat je bila še bolna, ko je izgubila tisti molitvenik. Iskala ga je jako povsod in žalostna je bila zelo, ko ga ni našla. Morda ji je padel na cesti iz roke in nekdo je prišel in ga pobral. Nikoli več ne bo videla molitvenika.

Zdaj je bila jako bolna, ležala je že par tednov. In gotovo bo umrla. Zdelo se ji je tako, da pač kmalu umrje.

In ko je tako ležala, mislila je mnogo na svoje življenje in zdelo se ji je še bolj pusto in še bolj žalostno, nego je bilo morda v resnici.

Njen mož je bil surov človek, vzela si jo je zaradi dote. Ona ga ni marala, pa vzela ga je, ko so jo toliko silili doma. Še kot mož se je pretepal s fanti, kvartal in pil, a njo je tepel, vlačil jo za lase po hiši in jo suval. Imela sta dva otročička, dečka, pa je prišla davica v vas in dečka sta umrla oba.

Že dolgo boleha ona in on je ne more videti. Pride pa kriči: „Kdaj te bo konec, kdaj?! Samo zaradi dolgov sem te vzela in sit sem te bil prvi dan. Umri, da bom prodal vse to! V Ameriko pojdem, tam je tista, ki sem jo imel rad. In pisala mi je, da me počaka, če bom kmalu vdovec. Oh, ti si vela, grda in stara, da je grdo za oči, ona pa je šele lepša postala v teh letih, sem slišal. Kakor gospa je, tako bela in okrogla. In name misli še zmeraj, mi je pisala. Oh, da sem te vzela! Proklet tisti dan!“

Tako je kričal nad njo, ki je ležala v postelji obrnjena proti steni. In vse zglavje je bilo mokro od njenih solz in mislila si je tudi ona: „Proklet tisti dan!“

On je zaloputnil vrata in zopet ga ni bilo po cele dni k njej v kamro. Pa je bila vesela, da ga ni bilo, da ji ni očital, da jo zastonj redi in da nikoli ni bila za nič in da sta tudi otroka umrla pravzaprav zaradi nje. „Kar ni za nič, ni za nič; ne raste žito iz pleva!“

Tako je ležala sama in želela si je, da bi bilo kmalu konec vsega, da bo mogel on v Ameriko . . .

Surovo in težavno je bilo vse to njeno življenje in bridko ji je bilo misliti nanje. Odrinila bi bila rada proč te trpke spomine, da bi je ne motili. Ali hodili so in jo obdajali kakor črna, preteča noč in le včasih se je zasvetlikalo med njimi kaj lepega, kakor samotna zvezda na temnem nebu. Neprenehoma bi bila rada gledala na svetlo zvezdo, ali prignali so se surovi, žalostni spomini in jo pokrili. In ona se jim ni mogla braniti. Vse surove besede so prišle, ki jih je morala preslišati v življenju, in vsiljivo so zvenele v ušesih vedno iznova in vse bridkosti, vse poniževanje in vse bolečine, ki jih je prežila, so se vračale v srce in grenko, grenko ji je bilo v duši.

Če bi imela še molitvenik, bi laže preganjala vse te temne misli in ne bi je toliko motile v miru in pustile bi jo, da gleda v mirno, svetlo zvezdo . . .

To je bilo tako.

V molitveniku je imela spravljen edini srečni spomin svojega življenja. Izgubila je molitvenik in tudi ta edini srečni spomin se je izgubil ž njim.

Bilo je pred kakšnimi dvanajstimi leti. Takrat je bila še dekle. Začele so jo boleti oči, vse rdeče so postale in kazile so lepo, milo lice. Rekli so ji doma: „No, pa pojdi v mesto, v Ljubljano! Oči so oči! Kdo bi te vzel slepo. Imamo teto tam, pa boš pri njej stanovala. Nauči te boljše kuhe obenem in laže se omožiš. Tudi kmet ima raje ženo, ki kaj zna. Lahko pojdeš potem pomagat pri gostijah. V čast je to ženski in ljudje jo imajo radi.“

Tako so govorili doma in ona je šla v mesto.

Ne bo napačno, če ostane vsaj dva meseca v mestu, je rekel zdravnik, in teta je takoj odslovila deklo, za kaj drugega pa je tako kmečko dekle, kakor da pere, pomiva in snaži?

Vsak dan skoro je hodila k zdravniku in z neskončno mehкими prsti je dvignil trepalnico, ko ji je pregledoval oko. Gledal ji je v zenico skozi debelo steklo tako od blizu, da je čutila gorkoto njegovih lic. In zelo je bil dober, njegov glas je bil mehek, kakor da jo boža, tak je bil njegov glas.

In spoštovala ga je zelo.

Naprašil ji je vsak dan bel prašek v oči; skelelo je in peklo, ali ona ni nikoli zavzdihnila. Lahko bi jo bil rezal ali žgal z žarečim železom in nič bi ne bila zastokala, če bi on to delal.

Enkrat je rekel: „Tako ste potrpežljivi, Tončka, kakor ovčica.“

Zelo lepo je izrekel njeno ime „Tončka“ in kakor fina, mehka svila so se ji zdele njegove besede. Kakor če pritisneš mehko svileno.

ruto na obraz. In večkrat, ko je bila sama, je rekla s takim glasom kakor on: „Kakor ovčica, Tončka“ — in srce se je zgenilo v čudoviti tihi sreči.

Ko ji je rekel čez tedne: „No, Tončka, zdaj bodo vaše oči že kmalu zdrave,“ je bila skoro žalostna. Ne, v resnici, bila je zelo žalostna. Domov pojde kmalu in ne bo ga videla nikdar več. In jokala je tisti večer in skoro bi bila pozabila, da ji je rekel zopet nekaj tako lepega, ko je odhajala: „Škoda bi bilo takih oči, Tončka, kajne? Lepe so, kakor žamet so in nisem jih videl še takih. Škoda bi jih bilo, res!“

Mislila je tako nanj in tako lepe so bile njene misli kakor beli oblaki na letnem nebu. Brez sence jadrajo visoko pod solncem in ni sledu za njimi na zemlji. Prav take so bile njene misli.

In že je bilo vse pripravljeno, da pojde zopet domov. Vse je bilo zloženo in teta je najela novo dekle. Ko je prišla Tončka na vrsto pri zdravniku, je rekla: „Gospod doktor, danes je zadnji dan.“ In skoro prestrašila se je, da je to rekla.

On pa je bil zamišljen tisti dan in nič ni slišal, kaj je rekla Tončka. In čisto drugačen je bil kakor prej, ves zbežan.

In ko je sedel nasproti njej in gledal od blizu v njene zenice, da je čutila gorkoto njegovih lic, se ji je zdelo, da je zelo nesrečen, in vprašala ga je: „Zakaj ste tako žalostni danes, gospod doktor?“

Zdrznil se je, naslonil se je lahno s svojim licem na njeno lice in ji rekel: „Oh, Tončka, res sem žalosten. Moja gospa me nima več rada, pa sem žalosten, vidiš!“

Tončka je povzdignila oči, kjer je na steni visela velika slika krasne gospe v rožasti obleki pod zelenim drevesom.

„Tako je lepa,“ je rekla, „ni mogoče, da vas nima rada. Gotovo se motite!“

In mirno je sedela, ko se je tako dotikal njegov obraz njenega obraza, in zasmilil se ji je neskončno, ko je bil tako žalosten.

On je zastokal iz dna srca, in ko je vstal, se je čudno nasmehnul.

„Lepa je moja gospa in nič več me nima rada. Danes sem zvedel, da me nima več rada.“

Nagnil se je k Tončki. In oči njene, ki jih je on ozdravil, so ga pogledale tako ponižno in vdano, tako lepo so ga pogledale, da jo je objel. In en kratek hip je zajokal, tako, roko okrog njenega vratu. „Oh, Tončka, če bi ti vedela, če bi ti vedela, kako mi je težko! Ona ljubi drugega, ali razumeš to?!“

Tončka je vzdignila njegovo roko in jo je pritisnila na svoje oči in zajecjlala je proseč: „Nikar ne bodite nesrečni! Nikar ne bodite žalostni!“

In ničesar drugega ni vedela reči.

Napisal ji je še recept in ji naročal, naj si še nekaj časa izpira z lekom oči, da bi se ne zakalile.

In ničesar ni hotel od nje, ko je vprašala, kaj je dolžna, ker jo je ozdravil.

„Kaj bi bila dolžna, Tončka, ovčica! Potolažila si me malo, ko sem tako žalosten. Jaz sem dolžnik!“

In to je bil njen svetli spomin, to je bila mirna, tiho goreča zvezda, to so bili beli oblaki na letnem nebu, visoko pod solncem, brez sledu in brez sence na zemlji.

In vse drugo njeno življenje je bila ogromna in surova tema, ki jo je plašila in jo vznemirjala hudobno, ko je zdaj tako bolna sama ležala v kamri.

Ali ko bi imela molitvenik, ko bi imela stari, orumeneli recept, ki ji ga je dal tisti, ki ga je edinega ljubila plaho in ponižno — oh, zazibali bi se beli oblaki pod solncem in ne bi je več strašile teme. Na srce bi pritisnila molitvenik, edini svetli spomin svojega življenja, in vse bi pozabila, kako sta ji umrla otroka, kako je možu na poti, kako je bolna in betežna, in spomnila bi se tako živo, kako je rekel: „Tončka, ovčica . . .“ In nič je ne bi motilo.

Zdaj misli na tisti čas, a že se spomni: „Izgubila sem molitvenik, izgubila sem edini dragi, svetli spomin in nič me ne varuje tolpe grdih, črnih misli. Kaj pojde z menoj v grob? — Nič lepega, dragega ne pojde z menoj v grob. Kaj me bo spominjalo zadnje dni belih, srebrnih oblakov tistega časa? — Nič me ne bo spominjalo, ko sem izgubila molitvenik z edinim lepim spominom svojega življenja.“

Blazina je bila vsa vroča in mokra od solz in žena je gledala v steno in nič več se ni trudila, da bi prepodila vso to žalostno surovost, ki je bilo njeno življenje.

Postala je noč, črni oblaki so prepregali vse nebo in nobena zvezda ni sijala. —

